

JAARVERSLAG | 2023

1. TAKEN EN RELATIE MET HET NLR

De hoofdtak van de Stichting Behoud Erfgoed NLR (SBEN) is het bewaren en het toegankelijk maken van het NLR-erfgoed, bestaande uit objecten, beeldmateriaal en documenten. Daarmee samenhangend tracht de Stichting ook de historie van de RSL-NLL-NLR en de verhalen van en over de (vroegere) medewerkers te boekstaven.

De relatie van de Stichting met het NLR is vastgelegd in een museumovereenkomst. Het NLR steunt de SBEN in materieel en financieel opzicht. De SBEN heeft de status van Cultureel Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

In de verslagperiode is een hernieuwd Beleidsplan 2023-2027 opgesteld, dat richtinggevend zal zijn bij het uitvoeren van de taken van de Stichting. Daarin is het verzamelen en in kaart brengen van materiaal m.b.t. de historie van het NLR een hoofdlijn van beleid. Maar ook het toegankelijk en bekend maken van het erfgoed, zowel via internet als door het deelnemen in exposities binnen en buiten het NLR.

Tevens is een vernieuwd Werkplan voor de periode 2023-2024 opgesteld waarmee duidelijk wordt welke werkzaamheden een permanent karakter hebben, welke projecten er in bewerking zijn en welke activiteiten wachten op beschikbare tijd en vrijwilligers die zich eraan willen wagen. Gelukkig waren dit jaar geen beperkende coronamaatregelen meer nodig en kon er voluit door alle vrijwilligers gewerkt worden.

Het jaarlijkse overleg van het (vernieuwde) bestuur met de directie van het NLR vond plaats op 15 maart. Verheugend was dat de directie bereid was de toenevende kosten (het aantal vrijwilligers neemt gelukkig toe en daarmee ook de reiskosten) af te dekken middels een verhoging van de jaarlijkse subsidie, van € 6000,- per jaar naar € 7000,- per jaar.

In het verslagjaar voerde het Bestuur enkele malen gesprekken met het hoofd van de afdeling Personeel en Organisatie met als belangrijk resultaat dat onze Stichting nu de informatievoorziening aan oud-medewerkers is gaan verzorgen betreffende het overlijden van een (oud-)medewerker. I.v.m. de privacywetgeving is daar uitgebreide correspondentie aan vooraf gegaan waarbij iedereen toestemming heeft gegeven voor het gebruik van zijn gegevens. Deze service, die het NLR had stopgezet, wordt zeer gewaardeerd door onze oud-collega's.

Het kwartaal-overleg met het hoofd van de afdeling Ondersteunende Diensten werd hervat. Naast de verkregen, zeer gewaardeerde support bij donateurs-bijeenkomsten en bij verbeteringen van onze werkruimten, is ook de toegang van iedere vrijwilliger tot de NLR fysieke ruimten als ook tot een aantal ICT voorzieningen beter geregeld.

Op 22 maart, 21 juni en 29 november werden algemene vergaderingen van het bestuur met de vrijwilligers gehouden.

2. HUISVESTING

Inmiddels kent nu ook SBEN een volwaardige twee-vestigingen situatie. In het vorige jaarverslag is al aangegeven dat de grote erfgoedobjecten een plaats in hal 4 van de nieuwbouw in de NLR-vestiging Marknesse hebben gevonden. Voor het toegenomen aantal vrijwilligers aldaar is nu in het zogenaamde Living Lab ook een permanente werkplek (in principe voor de woensdagen) ingericht. Tijdens de intensieve acties, die het team van vrijwilligers daar heeft ondernomen bij het voorbereiden van de Open Dag-presentatie, werd het belang van een dergelijke eigen werkplek duidelijk geëtaleerd.

3. BESTUUR EN VRIJWILLIGERS

Aan het begin van de verslagperiode trad een nieuw bestuur aan, bestaande uit vier personen: Jan van Doorn, voorzitter, Jaap Laméris, secretaris, René Ladiges, penningmeester en NLR-medewerker Gerard van der Nat als bestuurslid voor het onderhouden van de relatie van de SBEN met het NLR. Het bestuur hield elf vergaderingen in het verslagjaar.

De Stichting telde aan het eind van het jaar ongeveer 26 actieve vrijwilligers. Nieuwe vrijwilligers zijn Anton de Bruin, Anneke Donker en Wim Bonnee.

De vrijwilligers bij het voormalige laboratoriumvliegtuig S.14, met Aviodrome general manager Coen Hoozemans in het midden (foto René Ladiges)

Op 29 november werd het jaarlijkse vrijwilligersuitje gehouden bij het Aviodrome in Lelystad. Bij die gelegenheid stond Jaap Laméris, als plaatsvervanger van de voorzitter (die moest spreken op de uitvaart van donateur Rob van der Velde, tevens zijn goede vriend), stil bij de diverse werkzaamheden die urgente actie vragen maar waarvoor geen capaciteit en/of directe interesse bij de vrijwilligers is. Eenieder werd gevraagd mee te denken hoe deze problematiek te tackelen.

Hoewel drie jongere vrijwilligers zich hebben aangemeld, blijft er behoefte bestaan aan verdere verjonging. Mede daarom wordt ook gezocht naar wegen om de medewerkers van het NLR kennis te laten maken met onze Stichting en de historie van het NLR. Daar toe is afgesproken dat op de NLR-TV -schermen en op de interne Cockpit-website het verschijnen van onze kwartaal-Nieuwsbrief en de halfjaarlijkse donateurslezing zal worden gepubliceerd. Naar andere mogelijkheden om onze bekendheid te vergroten wordt blijvend gezocht.

Met het oog op de geldende beveiligingsregels wordt in het overleg met OD steeds opnieuw bekeken of aanpassing nodig is van de toegangsregels voor vrijwilligers in de beide vestigingen, ook op het gebied van computergebruik (het programma "SharePoint" voor het bewaren van de vele SBEN bestanden bijvoorbeeld).

4. ONTWIKKELINGEN M.B.T. HET NLR ERFGOED

In de loop van 2022 startte een werkgroep met het vinden van een definitie van het begrip erfgoed, van toepassing op het NLR. Dat is een lastig te concretiseren begrip, waarover het ei ook in 2023 nog niet kon worden gelegd. Desondanks moeten er met *expert judgement* en "gezond verstand" voorlopige keuzes worden gemaakt van erfgoed, wat anders dreigt te verdwijnen. Aan het eind van het verslagjaar werden de eerste acties daartoe binnen twee van de drie NLR-divisies gestart.

Ondertussen werken de beheerders van de archieven, DirkJan Rozema met het documentenarchief en Harry Smit, die wordt ingewerkt door Jaap de Jong om het stokje van hem over te nemen bij het objectenarchief, onverdroten verder aan het verbeteren van het beheer en het opnemen van nieuwe elementen in de archieven.

Helaas moet met het systematisch in kaart brengen van het omvangrijke beeldarchief, grotendeels opgeslagen in dezelfde kelderruimte als het documentenarchief, nog worden begonnen. Het juiste hanteren van het begrip erfgoed is ook hiervoor essentieel. Onderdeel van het beeldarchief is digitaal opgeslagen beeldmateriaal (foto en film). Dit staat op een specifieke informatiedrager van het NLR, die alleen toegankelijk is bij het NLR met behulp van NLR-computers. Op deze zogenaamde Y-schijf staat het resultaat van vele jaren

scannen van voornamelijk negatiefmateriaal door de vrijwilligers Jan Koning en Wim de Jong in de Noord-oostpolder. De inhoud van die schijf is voor een zeer klein deel overgezet naar een speciale schijf (Dropbox) waardoor ook de vrijwilligers thuis toegang hebben tot die informatie. De scanwerkzaamheden zijn zeker nog niet afgerond maar zijn pas zinvol te hervatten als het beheer van het beeldarchief is opgezet en functioneert.

De omvangrijke collectie films en videobanden van de Erfgoedstichting is om praktische en klimatologische redenen grotendeels ondergebracht bij het Luchtvaartmuseum Aviodrome, samen met video-afspeelapparatuur. Het Aviodrome is benaderd door de (zeer professionele) Stichting Beeld en Geluid, die van de Overheid de opdracht heeft gekregen om nationaal erfgoed op film en video te digitaliseren en zo te bewaren en toegankelijk te maken voor Nederland. Het Aviodrome zal hierbij een "paraplu-functie" vervullen voor meerdere stichtingen die hun beeldmateriaal bij het Aviodrome hebben ondergebracht. SBEN heeft in principe afgesproken dat al het film- en videomateriaal, dat we als erfgoed beschouwen, zal worden overgedragen aan het Aviodrome waarop wij de door Beeld en Geluid gedigitaliseerde versies weer terugkrijgen. Wél met de restrictie dat we ze niet commercieel mogen exploiteren. Maar daar staat tegenover dat we de digitale versies gratis krijgen. Daarmee is de op onze balans staande reservering voor de digitalisering van unieke video's anders te besteden. Voor de inventarisatie van de film- en videobanden is nog wel extra mankracht nodig met voldoende kennis m.b.t de historie van het NLR!

Onverdroten werd ook in 2023 gewerkt aan de verdere vulling van de beeldbank (www.erfgoednlrcollecties.nl). Deze bestond aan het einde van het jaar uit ca 815 foto's, waarvan 765 op internet zijn geplaatst. De beschrijving van objecten in de objectenbank, als onderdeel van de bovengenoemde website, kende een beperkte voortgang. Van de 2741 geregistreerde objecten in de objectenbank zijn er nu 167 beschreven en op internet geplaatst.

In 2023 zijn er nieuw onderzoeksactiviteiten opgestart door Anton de Bruin over de ontwikkeling van Hyper-sone testfaciliteiten bij het NLR en door Frans Sonnenschein op het gebied van vrij vliegende modellen.

5. NIEUWSBRIEVEN/ DONATEURSBIIJENKOMSTEN.

Viermaal werd een nieuwsbrief uitgebracht met de zeer gewaardeerde hulp van de betreffende NLR-medewerkers van de afdeling Huisvesting en Facilitaire Zaken.

Er werden twee donateursbijeenkomsten gehouden, waarvan de eerste op 15 april in Amsterdam. De spreker was vrijwilliger en oud-NLR-medewerker Harry Smit.

Lezing door Harry Smit

Deze lezing gaf een overzicht van de geschiedenis van veiligheidsonderzoek in het algemeen en van onderzoek bij en door het NLR in het bijzonder, met nadruk op de unieke rol van het NLR. Er werd een aantal ontwikkelingen besproken die cruciaal zijn geweest voor de vormgeving van modern veiligheids- en ongevalsonderzoek, in samenhang met welke instanties daar nationaal en internationaal aan bijgedragen hebben. Naast deze relatief droge stof werd uit de eigen ervaring een aantal cases besproken uit de hoogtijperiode van de NLR-betrokkenheid, de jaren net voor en rond de eeuwwisseling, met een accent op de rol van toeval op de uitkomst van ongevallen. Ter sprake kwamen onder meer diverse F-16-ongevallen, de DDA-Dakota, het Hercules-ongeval op vliegbasis Eindhoven en MH-17.

Lezing door Jos Stevens

De tweede donateursbijeenkomst was op 7 oktober, eveneens in Amsterdam. Nu was de spreker vrijwilliger en oud-NLR-medewerker Jos Stevens.

In zijn lezing legde Jos Stevens eerst uit wat de kenmerkende verschillen zijn tussen helikopters en luchtvaarttoestellen met een vaste vleugel en welke belangrijke technische ontwikkelingen zijn geweest om een efficiënt gebruik van helikopters mogelijk te maken. De ontwikkeling van helikopters in Nederland begon bijna 100 jaar geleden, met het toestel van Von Baumhauer.

Het echte gebruik van helikopters in Nederland begon bijna 75 jaar geleden met de Sikorsky S-51. Aan de hand van vele voorbeelden werd de ontwikkeling van de helikopter binnen Nederland en met name de rol van het RSL/NLL/NLR beschreven. Hierin werden twee tijdlijnen gebruikt voor respectievelijk de civiele als voor de militaire toepassingen. Voor een meer gedetailleerde samenvatting van deze lezing wordt verwezen naar het uitgebreide artikel in nieuwsbrief #88.

6. DONATEURS

Met hun donatie leveren de donateurs een belangrijke bijdrage aan het voortbestaan van de stichting. Aan het einde van het jaar waren er 178 donateurs (80 jaardonateurs en 98 donateur voor het leven). Er hebben zich 12 nieuwe donateurs aangemeld. Overleden zijn de volgende donateurs in 2023:

- Jaap Schijve (13-01-2023)
- Piet van Leest (06-06-2023)
- Ben Spee (17-07-2023)
- Meja Bosma (16-09-2023)
- Rie van Welij (20-09-2023)
- Rob van der Velde (23-11-2023)
- Jan Botma (11-12-2023)

Vijf jaardonateurs werden donateur voor het leven en drie donateurs hebben zich afgemeld als donateur.

In samenwerking met het NLR zal de aandacht bij het werven van nieuwe donateurs ook uitgaan naar de doelgroep van (jonge) NLR-medewerkers.

7. GEBRUIK VAN HET NLR-ERFGOED

Het NLR en de SBEN zijn betrokken bij de tentoonstelling over 50 jaar F-16, die op 1 juli 2022 in het Nationaal Militair Museum (NMM) werd geopend. *Ons Limit Cycle Oscillation (LCO) half windtunnelmodel* van de F-16 heeft een prominente plaats gekregen. Het liet zien hoe een ongewenste trilling van de F-16 vleugel optreedt bij speciale vliegcondities en bij verschillende typen bewapening opgehangen onder de vleugel. Wegens het grote succes is de tentoonstelling verlengd tot in 2024.

F-16 LCO windtunnelmodel

Orange Jumper op Soesterberg

Tevens werd in dit jaar de F16 J-066, de *Orange Jumper* genaamd, overgedragen aan het NMM. Deze F-16 is de laatste van een drietal, dat door het NLR is ingericht als testvliegtuig en voorzien is van oranje bekabeling waarmee de testapparatuur kan worden aangesloten. Dat was het startschot voor een happening *meet-and-greet the Orange Jumper*. Vele (oud-)NLR en (oud-)KLu-medewerkers namen aan deze dag met lezingen en bezichtigingen deel en haalden herinneringen op uit een periode van ruim 40 jaar testen met de F-16.

Bram Elsenaar slaagde erin om zijn contacten bij het Rijksmuseum te interesseren voor een bezoek aan onze collecties. Alles wijst erop dat we objecten aan hen in bruikleen gaan verstrekken.

Bij het Nederlands Ruimtevaart Museum (NRM) in de Aviodrome in Lelystad bevinden zich SBEN-objecten in bruikleen. Ook aan het Luchtvaart en Oorlogs Museum Texel (LOMT) zijn objecten in bruikleen gegeven. Het bestuur is er in 2023 nog niet in geslaagd de banden met deze twee musea verder aan te halen.

Het Nederlands Transport Museum (NTM), waar we de GRACE simulator (inmiddels in werkende staat) hebben ondergebracht, moest in de loop van 2023 aankondigen dat de poorten nu echt gesloten moesten worden. Alle uitgestalde objecten, ook GRACE, zijn inmiddels klaar gemaakt voor verhuizing. De verhuizing van alle daar ondergebrachte "grote objecten" van SBEN naar de NLR-vestiging Marknesse in 2022, was daarmee goed op tijd. Besloten werd dat niet alle onderdelen van GRACE mee zouden verhuizen, met name voor het bewegingssysteem werd onderkend dat het niet meer gebruikt zou worden bij de toekomstige opstelling op de nieuwe locatie van het NTM. Tot onze grote vreugde bleek de afdeling AVTH van het NLR hernieuwd belangstelling te hebben voor dit bewegingssysteem en kon het nog ternauwernood gered worden van de sloop. Het is inmiddels in de vestiging Marknesse gearriveerd en de schrootwaarde is door het NLR aan SBEN geschonken ter leniging van de verhuiskosten van GRACE.

Met de nieuwe vestigingsmanager van het Aviodrome, Coen Hoozemans, is gedurende het jaar een goede samenwerking ontstaan. Dit is temeer van belang omdat

DirkJan Rozema gestopt is als vrijwilliger bij het Aviodrome en de liaison functie niet meer kan vervullen. Bram Elsenaar is op verzoek van het Duitse Göttingen, bakermat van het Duitse luchtvaartonderzoek, begonnen zijn in 2020 verschenen boek: "Onder de vleugels van Göttingen. Het Nationaal Luchtvaartlaboratorium in de Tweede Wereldoorlog", om te zetten in een Duitstalige versie.

DirkJan Rozema werkte, samen met de door hem ingestelde redactiecommissie, geheel 2023 verder aan het boek over prof. dr. ir. H.J. van der Maas. Bezoeken aan de nakomelingen van Van der Maas brachten interessante nieuwe informatie.

De digitale beeldbank en objectenbank zijn bij uitstek een goed middel voor toegang tot het NLR-erfgoed. Deze banken worden regelmatig door de buitenwereld geraadpleegd (2857 maal in 2023 t.o.v. 2395 maal in 2022), evenals het documentenarchief zelf, waar ook in 2023 weer ca. 5 bezoekers zijn verwelkomd

De activiteiten door Ferdi Uilhoorn t.b.v. de personeelsdatabase werden in de loop van het verslagjaar voortgezet.

Na de succesvolle betrokkenheid van de SBEN bij de Open Dag in 2022 in Amsterdam, was het de beurt aan het team vrijwilligers in de NOP om onder leiding van Lex ten Have de deelname aan de Open Dag op 10 juni 2023 in de vestiging Marknesse gestalte te geven. Ook deze werd beperkt tot huidige werknemers van het NLR en hun familie. Het NLR wilde hiermee laten zien wat aan huidig onderzoek wordt gedaan en een indruk geven van zijn toekomstplannen. De aan SBEN toegewezen expositieruimte lag in het MITC paviljoen¹ enigszins naast de hoofdroute van de bezoekers. Een extra inspanning was nodig om ze binnen te hengelen. Als publiekstrekker werd het oude metalen ornament met de letters "De Vrije Vlucht" gerenoveerd en tijdens de opbouw prominent naast de ingang van het paviljoen geplaatst. De expositie was primair gericht op het werven van donateurs binnen het NLR en hun familie. Inspelend op hetgeen het NLR wilde laten zien aan huidig en toekomstig werk toonde de SBEN prominent dat die toekomst is gebaseerd op het verleden. Naast een aantal posters en een projectiescherm was er een kleine expositie van objecten binnen een aantal onderzoeksgebieden. De expositie werd druk bezocht, oogstte veel lof en leverde twee nieuwe donateurs op.

Een eerste gesprek vond plaats met een lid van de NLR-barcommissie, met als doel de mogelijkheden te verkennen voor het exposeren van enkele van onze objecten in het ketelhuis in Amsterdam. In 2024 zal hier verder invulling aan worden gegeven. ■

¹ Het Mobiliteit en Infrastructuur Test Centrum (MITC) is een samenwerkingsorgaan van de provincie Flevoland met NLR, RDW, de politieacademie en twee regionale opleidingscentra, gevestigd in een houten paviljoen dat werd gebruikt door Frankrijk tijdens de Floriade 2022.